

*Пунда О. О.,  
кандидат юридичних наук,  
заступник директора з наукової роботи  
Державного науково-дослідного інституту митної справи*

*Молдован Е. С.,  
кандидат наук із державного управління,  
старший науковий співробітник відділу наукових досліджень  
із правових питань митної справи  
Державного науково-дослідного інституту митної справи*

*Жданова В. П.,  
науковий співробітник відділу наукових досліджень із правових питань митної справи  
Державного науково-дослідного інституту митної справи*

## МИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

**Анотація.** У статті здійснено порівняльний аналіз законодавчого забезпечення захисту прав інтелектуальної власності Європейського Союзу та Митного кодексу України на предмет відповідності останнього стандартам Європейського Союзу. Запропоновано шляхи вдосконалення Митного кодексу України у напрямі його узгодження із законодавством Європейського Союзу.

**Ключові слова:** митне забезпечення, інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, Європейський Союз.

**Постановка проблеми.** Митний кодекс України (далі – МК України) у главі 57 визначає комплекс заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності митними органами під час переміщення товарів через митний кордон України. Практична реалізація положень МК України щодо порядку здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, які містять об'єкти права інтелектуальної власності, ускладнюється низкою причин, пов'язаних як зі слабкою обізнаністю правовласників про систему заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України, так і з недосконалістю організації такої системи в цілому.

Обраний Україною євроінтеграційний вектор розвитку обумовлює об'єктивну необхідність вивчення досвіду Європейського Союзу (ЄС) щодо митного забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності задля ефективної адаптації вітчизняного законодавства у відповідній сфері та впровадження в українську митну практику найбільш прийнятних і найкращих елементів такого досвіду.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню різноманітних аспектів права інтелектуальної власності у вітчизняній правовій науковій думці присвячено праці А. Венгерова, О. Іоффе, Н. Матузова, О. Мельник, Й. Покровського, І. Стрижак, Р. Халфіної, Р. Шишки та інших учених.

На окрему увагу заслуговують сучасні дослідження проблематики права інтелектуальної власності, відображені в працях О. Підпригори [1]. Також на сучасному етапі розвитку цивілістичної доктрини активну дискусію з теоретичних питань права інтелектуальної власності підтримує О. Кохановська. Автор нині розвиває цікаву думку про існування категорії «інтелектуальні права» [2, с. 77].

Питанням митного забезпечення дотримання прав громадян, у тому числі й прав інтелектуальної власності, присвячені праці І. Бенедисюка, Н. Білак, С. Ківалова, І. Коросташової, О. Тропініної.

Водночас, незважаючи на доволі широкий спектр студіювань у сфері права інтелектуальної власності, фрагментарно розкритими залишаються питання європейського досвіду здійснення митного забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності у світлі компаративних досліджень, що детермінує актуальність теми статті.

**Метою статті** є аналіз досвіду здійснення митного забезпечення прав інтелектуальної власності в країнах Європейського Союзу для окреслення шляхів удосконалення вітчизняного митного законодавства в напрямі його адаптації до європейських вимог і стандартів.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Чільне місце серед нормативно-правових актів Європейського Союзу, які регулюють сферу митного забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, протягом останнього десятиліття належало Регламенту Ради ЄС щодо митних заходів щодо товарів із підозрою на порушення певних прав інтелектуальної власності та заходів, що мають вживатися щодо товарів, які порушують такі права, від 22.07.2003 р. № 1383/2003 (далі – Регламент від 22.07.2003 р.) [3]. Цей документ був центральним нормативним актом, який регулював взаємовідносини митної служби, правовласників та імпортерів у частині захисту прав інтелектуальної власності.

Структурно Регламент від 22.07.2003 р. складався з преамбули, семи глав та двадцяти п'яти статей, якими визначалися предмет і сфера застосування, порядок подачі заявок та прийняття рішень митними органами, умови, що регулюють дії митних органів, уповноважені органи під час вирішення справ, дії, які порушують права інтелектуальної власності, відповідальність митних органів і правовласників та штрафні санкції за них.

Нормативний зміст Регламенту від 22.07.2003 р. зводиться до процесуальних норм, які виклали й конкретизували процедури, здійснювані митними органами на основі заяви, поданої правовласником. У контексті здійснення компаративного аналізу цього нормативно-правового акта з вітчизняним законодавством, яке регулює правовідносини в митній сфері, зокрема, з Митним кодексом України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [4], осо-

бливу увагу привертає до себе ряд положень, що стосуються категорії «контрафактні товари» та переліків об'єктів захисту права інтелектуальної власності.

Зокрема, автори Регламенту від 22.07.2003 р. уникнули формулювання визначення «контрафактні товари», наводячи натомість у ст. 2 поіменний перелік ознак таких товарів. До них належать товари, включаючи упаковку, обгортку без авторизованої торгової марки, ідентичної торговому знаку, що відповідає зареєстрованому, того самого типу товарів або який не може бути визначеним за його суттєвими ознаками, властивими такому товарному знаку, та який, крім того, порушує права правовласника за загальним законом [3].

Водночас МК України, навпаки, у ст. 4 визначає поняття «контрафактні товари» (товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію України або вивезення із цієї території є порушенням прав інтелектуальної власності, що охороняються відповідно до закону) [4], проте не деталізує такі товари в переліку.

Ще однією відмінністю Регламенту від 22.07.2003 р. від МК України є перелік об'єктів права інтелектуальної власності, захист яких передбачається на законодавчому рівні. Відповідно до Регламенту від 22.07.2003 р. до такого переліку належать торгові марки (знаки), об'єкти дизайнерського права, патентного права, ті, які мають свідоцтва додаткової охорони, сорти рослин, географічні назви [3]. МК України до об'єктів права інтелектуальної власності, захист яких гарантується під час переміщення через митний кордон України, зараховує корисні моделі, сорти рослин, породи тварин, компонування інтегральних мікросхем [4].

Тобто в МК України враховано лише два види з шести наведених у Регламенті від 22.07.2003 р. об'єктів права інтелектуальної власності: корисні моделі (у Регламенті від 22.07.2003 р. аналогами можна вважати об'єкти дизайнерського й патентного права) та сорти рослин.

Суттєво відрізняються також переліки режимів, у які можуть бути поміщено контрафактні товари. І якщо Регламент від 22.07.2003 р. передбачає, що контрафактний товар може бути поміщено в режим руйнування (ст. 11) [3], то МК України розрізняє режими знищення й руйнування (ст. 175 та ч. 2 ст. 176) [4].

Цікавою рисою Регламенту від 22.07.2003 р., яка не знайшла втілення в МК України (ст. 356 та ч. 4 ст. 401) [4], є відсутність передбаченої процедури відбору зразків, які за законодавством України зберігаються митним органом протягом одного року як доказ у судових справах, перед знищенням товарів. Наявність такої норми підкреслює більш диспозитивний підхід ЄС до процедури притягнення до відповідальності правопорушника, тоді як за вітчизняним законодавством відбір зразків контрафактних товарів, які було вилучено під час перетину митного кордону та поміщено в режим знищення або руйнування, забезпечує потужнішу доказову базу в судових справах.

Окремо наголосимо, що значна частина норм МК України не суперечить Регламенту від 22.07.2003 р., а отже, не потребує жодних змін у контексті адаптації українського законодавства до законодавства ЄС. Такими нормами, наприклад, можна вважати положення МК України про письмову згоду власників контрафактних товарів як головної умови здійснення спрощеної процедури знищення таких товарів (ст. 5 Регламенту від 22.07.2003 р. передбачено аналогічну норму, за якою правовласник у кожній державі-учасниці має право звернутися в письмовій формі до компетентного митного управління, якщо товари є контрафактними); про десятиденний строк щодо направлення митним органом правовласнику повідомлення про закінчення зберігання зразків товару (ст. 401) (відповідно до Регламенту

від 22.07.2003 р. правовласник повинен протягом 10 робочих днів у письмовій формі надати згоду на знищення товарів); щодо штрафних санкцій за порушення права інтелектуальної власності в розмірі 1 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлених ст. 476 МК України, що цілком узгоджується зі ст. 18 Регламенту від 22.07.2003 р., яка вказує, що кожна держава-учасниця може самостійно встановлювати розмір стягнення за порушення права інтелектуальної власності, притримуючись лише правила про те, що такі стягнення мають бути ефективними, пропорційними та стримуючими.

Таким чином, можна логічно окреслити напрями бажаного вдосконалення МК України в контексті узгодження вітчизняного митного законодавства із законодавством ЄС, а саме з окремими актуальними положеннями Регламенту від 22.07.2003 р. Зокрема, є необхідним внесення змін до ст. 4 МК України, які полягатимуть у визначенні переліку контрафактних товарів, який не суперечив би переліку, наведеному в Регламенті від 22.07.2003 р., а також зміни норми МК України щодо режимів, у які може бути поміщено контрафактний товар, вилучивши з неї положення про режим знищення та залишивши лише положення про режим руйнування, що узгоджується зі ст. 11 Регламенту від 22.07.2003 р. Так само доцільним є приведення у відповідність до Регламенту від 22.07.2003 р. визначеного національним законодавством переліку об'єктів права інтелектуальної власності, захист яких здійснюється під час перетину кордону, у бік його розширення.

Актуалізація національного законодавства в цих напрямках вимагала прийняття відповідних рішень до 12.06.2013 р., коли в Страсбурзі Радою ЄС було прийнято новий Регламент про митні заходи щодо захисту прав інтелектуальної власності № 608/2013 (далі – Регламент від 12.06.2013 р.) [5], який набрав чинності 01.01.2014 р. Новий Регламент від 12.06.2013 р. скасував дію Регламенту від 22.07.2003 р.

На відміну від свого «попередника», новий Регламент від 12.06.2013 р. містить менше глав (шість проти семи в Регламенті від 22.07.2003 р.), проте майже вдвічі більше статей (сорок проти двадцяти п'яти). Принципово новими моментами, на врегулювання яких спрямовані глави Регламенту від 12.06.2013 р., є обмін інформацією (глава 5) та порядок формування й роботи представництва і делегації (глава 6). Новацією стало наведення в Додатках до Регламенту від 12.06.2013 р. кореляційної таблиці, у якій відображено відповідність статей нового документу до статей Регламенту від 22.07.2003 р. Із цієї таблиці видно, що розглянуті нами вище статті не втратили чинності в Регламенті від 12.06.2013 р.

Сфера дії Регламенту від 12.06.2013 р. не поширюється на такі товари: 1) які були випущені у вільний обіг відповідно до режиму кінцевого використання; 2) які є частиною ручної поклажі подорожуючих і не мають комерційного призначення; 3) які вироблені за згодою правовласника або особою, якій правовласник, відповідно до угоди (договору), дозволив виробництво певного обсягу товарів. Крім того, під сферу впливу Регламенту від 12.06.2013 р. не підпадає національне законодавство країн-учасниць у частині кримінальних проваджень у справах про порушення права інтелектуальної власності [5].

У новому Регламенті від 12.06.2013 р. суттєво ширшим є перелік об'єктів прав інтелектуальної власності (ст. 2). При цьому особливістю цього переліку, яка є цікавою для нашого дослідження, є те, що він фактично співпадає з переліком об'єктів інтелектуальної власності, визначених МК України (п. 46 ст. 4) [4]. Тому констатуємо, що в цій частині МК України в контексті його узгодження з Регламентом від 12.06.2013 р. змін не потребує.

Регламент від 12.06.2013 р. відрізняється від попереднього нормативно-правового акта ще й тим, що не оперує поняттям «режим», а застосовує поняття «процедура» на означення дій митних органів щодо захисту прав інтелектуальної власності. Водночас МК України визначає як поняття «процедура» (зумовлена метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання (п. 21 ст. 4)), так і поняття «режим» (комплекс взаємопов'язаних правових норм, що відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України визначають митну процедуру щодо цих товарів, їх правовий статус, умови оподаткування та обумовлюють їх використання після митного оформлення (п. 25 ст. 4)) [4]. На наш погляд, така диференціація понять у вітчизняному митному законодавстві не відповідає стандартам європейського законодавчого поля, зокрема, Регламенту від 12.06.2013 р. З метою максимально ефективно адаптації українського законодавства, яке регулює митну сферу, до вимог ЄС доцільним є внесення змін до МК України шляхом заміни поняття «режим» категорією «процедура».

Окремих змін зазнав і понятійно-категорійний апарат Регламенту від 12.06.2013 р. У ньому, зокрема, з'явилось поняття «піратські товари», яке, як правило, вживається разом із поняттям «контрафактні товари», що взагалі не передбачено митним законодавством України. Якісні зміни торкнулися також строків, якими оперує Регламент від 12.06.2013 р. Так, якщо правовласник не підтвердив свою згоду на знищення товарів і не виступив проти знищення товару протягом десяти робочих днів, митні органи мають право вважати, що згоду на знищення отримано. Тобто відносини митних органів і правовласників товарів, які містять об'єкти інтелектуальної власності, будуться на принципі «мовчазної згоди».

Ще однією новелою, яка привертає до себе увагу у світлі порівняння з Регламентом Ради ЄС, який втратив чинність, та із чинним МК України, є поява вже згаданої норми щодо відбору митними органами зразків товарів, які є контрафактними або піратськими (ст. 19). Регламент від 22.07.2003 р. не передбачав такої процедури, тому положення про відбір зразків (проб) для митної експертизи в МК України (ст. 356) видавалося таким, що потребує зміни для узгодження із законодавством ЄС. Із набуттям чинності Регламенту від 12.06.2013 р. МК України став ще більшою мірою відповідати нормам законодавства ЄС у частині щодо відбору зразків для митної експертизи або відбору зразків товарів, які містять об'єкти інтелектуальної власності, перед їх знищенням.

У Регламенті від 12.06.2013 р., порівняно з Регламентом від 22.07.2003 р., з'явилася ще одна новація, яка стосується спрощеної процедури знищення контрафактних або піратських товарів, виявлених у поштових відправленнях. Метою впровадження такої процедури, як зазначається, власне, у Регламенті від 12.06.2013 р. (ст. 26), є зниження до мінімуму адміністративних витрат та запобігання порушенню прав інтелектуальної власності в поштовому й кур'єрському трафіку за результатами інтернет-торгівлі [5].

Спрощена процедура знищення товарів може застосовуватися, якщо має місце одна з таких умов: 1) товари підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності; 2) товари не є швидкопсувними; 3) на товари поширюється дозвіл на застосування процедури знищення; 4) правовласник дав згоду на знищення товару; 5) товари перевозяться дрібними партіями, тобто вагою не більше 2 кг [5].

МК України також передбачає застосування спрощеної процедури знищення товарів, митне оформлення яких призупинене за підозрою в порушенні прав інтелектуальної власності

(ст. 401). Знищення товарів за спрощеною процедурою відбувається під митним контролем до розгляду судом справи про порушення прав інтелектуальної власності [5].

Водночас МК України не містить аналогічної норми щодо знищення товарів, запідозрених у порушенні прав інтелектуальної власності, які пересилаються (ввозяться) на територію України. Це дозволяє нам запропонувати законодавче закріплення наведеного положення. Не в останню чергу це визначається тим, що в умовах пришвидшеного темпу розвитку інформаційних технологій виник і надзвичайно прогресує новий сектор збуту товару – інтернет-торгівля, що практично унеможливило контроль руху товарів, серед яких також ті, операції з якими порушують право інтелектуальної власності. Крім того, такий крок сприяв би узгодженню МК України з митним законодавством ЄС.

**Висновки.** Отже, митне законодавство України на сучасному етапі реалізації євроінтеграційного курсу нашої держави не потребує особливих змін із метою його адаптації та узгодження із законодавством Європейського Союзу в частині забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності. Як свідчить здійснений нами порівняльний аналіз Регламенту від 22.07.2003 р., Регламенту від 12.06.2013 р. та МК України, останній значно краще узгоджується із чинним нині Регламентом від 12.06.2013 р., ніж із тим, що вже втратив чинність. Це можна пояснити далекоглядністю та професійністю авторів МК України.

Попри це є потреба внести окремі зміни до МК України для подальшого його вдосконалення в напрямі адаптації до митного законодавства ЄС. Зокрема, було б доцільно внести такі зміни до МК України: 1) у частині щодо митних режимів, вилучивши поняття «режим» і замінивши його поняттям «процедура» та вилучивши з переліку режимів (процедур), у які може бути поміщено контрафактний товар, положення про руйнування й залишивши лише положення про процедуру знищення; 2) закріпити законодавчо принцип «мовчазної згоди» щодо дозволу власника на знищення товарів, якими порушено право інтелектуальної власності, як основоположний у правовідносинах між митними органами та власником таких товарів; 3) доповнити МК України нормою про спрощену процедуру знищення товарів, якими порушується право інтелектуальної власності, які пересилаються поштовим (кур'єрським) трафіком.

Перспективи дослідження вбачаються в подальшому вивченні досвіду ЄС у митному забезпеченні захисту прав інтелектуальної власності.

#### *Література:*

1. Право інтелектуальної власності України : [навч. посібник] / О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, В.С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 334 с.
2. Кохановська О.В. Право інтелектуальної власності та цивілістична доктрина / О.В. Кохановська // Право України. – 2014. – № 6. – С. 75–82.
3. Регламент Ради ЄС щодо митних заходів щодо товарів із підозрою на порушення певних прав інтелектуальної власності та заходів, що мають вживатися щодо товарів, які порушують такі права від 22.07.2003 р. № 1383/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file\\_id=126980](http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=126980).
4. Митний Кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
5. Regulation EU № 608/2013 of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 concerning customs enforcement of intellectual property rights and repealing Council Regulation EC № 1383/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=en&tl=uk&u=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fanti\\_fraud%2Fdocuments%2F.eu-revenue%2Fr608\\_2013\\_en.pdf](http://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=en&tl=uk&u=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fanti_fraud%2Fdocuments%2F.eu-revenue%2Fr608_2013_en.pdf).

**Пунда А. А., Молдован Е. С., Жданова В. П. Таможенное обеспечение соблюдения прав интеллектуальной собственности: опыт Европейского Союза**

**Аннотация.** В статье осуществлен сравнительный анализ законодательного обеспечения защиты прав интеллектуальной собственности Европейского Союза и Таможенного кодекса Украины на предмет соответствия последнего стандартам Европейского Союза. Предложены пути усовершенствования Таможенного кодекса Украины в направлении его согласования с законодательством Европейского Союза.

**Ключевые слова:** таможенное обеспечение, интеллектуальная собственность, право интеллектуальной собственности, Европейский Союз.

**Punda A., Moldovan E., Zhdanova V. Customs enforcement of intellectual property rights: the experience of the European Union**

**Summary.** This article provides a comparative analysis of legislation to protect intellectual property rights of the European Union and Customs Code of Ukraine in compliance with the latest European Union standards. Ways of improving Customs Code of Ukraine towards its harmonization with European Union legislation are proposed.

**Key words:** custom software, intellectual property, intellectual property right, European Union.